

(ע"ב) 'האי זיו היכי דמי, אי דלית ביה ארבעה, מקום פטור הוא ואפילו כנגד חלונו נמי לא ישתמש, ואי אית ביה ארבעה בכלי הכותל לישתמש? אמר אביי: תחתון דאית ביה ארבעה ועליון לית ביה ארבעה... – רש"י ותוס' פרשו טעם החילוק בין רחב ארבעה לאינו רחב, מצד החשש שמא יפלו הכלים למטה. הלכך בפחות מארבעה אסור [לרש"י (ור"ד ורי"ח), אף בכלים הנשברים. לתוס', רק בשאינם נשברים]. ובארבעה – מותר. [לרש"י – בנשברים. לתוס' – בכל הפצים].

ואולם כמה ראשונים פרשו שמדובר כשכל זיו שייך לאדם אחר, ולא עירבו ביניהם, והנידון הוא אם אוסרים זה על זה; אם יש בזיו ארבעה, הרי הוא רשות בפני עצמו וכל אחד אוסר על חברו. ואם אין בהם ארבעה, אינם נחשבים 'רשות' ומותרים. ואם יש בתחתון ארבעה ואין בעליון, אוסר התחתון על העליון שלא יוכל להשתמש בזיו אלא כנגד חלונו בלבד, שהוא כחורי חלונו. (כן פרש המגיד-משנה (שבת טו, ד-ז) בשיטת הרמב"ם. וגרס: 'אי דאית ביה ד', אפילו כנגד חלון לא ישתמש, אי דלית בהו ד' מאי איריא כנגד חלון, אפילו בכותל כולו נמי...'). וע' גם בריטב"א. וכן תפשו הפוסקים להלכה – שנג, ב.

ומה שכתב שאם יש בתחתון ארבעה ואין בעליון, לא ישתמש בעליון אלא כנגד חלונו – היינו כשיש בצירוף שטח החלון ארבעה טפחים, אבל אם אין שם ארבעה בצירוף החלון, מותר להשתמש בכל הזיו העליון, שאינו 'רשות' לעצמו. באור הלכה שנג ד"ה ובעליון.

והרשב"א (מוזבא במ"מ שם. וע' עבודת הקדש ג, ה) כתב כעין זה, אלא שמדבריו משמע שאם יש בזיוזים ארבעה, זה משתמש בשלו וזה משתמש בשלו, כמו בית ועלייה על גביו, אבל אסורים להעביר מאחד לחברו, מאחר ולא עירבו ביניהם. (וכן נראה מדברי הריטב"א). ולפי זה אין צורך לשנות הגירסא, וכך פירושה: 'אי דלית ביה (בעליון) ארבעה, מקום פטור הוא, ואפילו כנגד חלונו נמי לא ישתמש' – שהרי אורח התחתון עולה עד לרקיע, כדין רשות היחיד, ועליון שאינו רשות לעצמו נמצא באורו של תחתון, ואסור לו להשתמש שם בכלים ששבתו בתוך ביתו עד שיערבו. 'ואי אית ביה ארבעה, בכלי הכותל לישתמש?' – שהרי זה כבית ועלייה על גביו, שכל אחד משתמש לעצמו. 'אמר אביי: תחתון דאית ביה ארבעה ועליון לית ביה ארבעה וחלון משלימתו לארבעה, כנגד חלון משתמש דחורי חלון הוא, (והרי זה כחורי רשות היחיד), 'דהאי גיסא ודהאי גיסא אסור'.

דף צט

'איכא דאמרי הא הוציא פטור אבל אסור' – שלכן לא שנה התנא אלא 'ובלבד שלא יוציא' כלומר שייזהר לכתחלה, אבל אין חיוב בדבר. (ריטב"א).

א. לדעת הראב"ד (שבת יב) שאסור לטלטל לכתחלה ברה"ר בתוך ד' אמות [אא"כ שבת שם או שיצא חוץ לתחום, או לדבר מצוה], אפשר שהדיוק בגמרא ל'איכא דאמרי', שאם היה חייב כשהוציאו חוץ לד' אמות, לא היו מתירים לכתחלה לטלטל בתוך ד' אמות. ואף לדעת הרמב"ם ועוד, שמותר לטלטל פחות מד' אמות, יש לומר שכאן מסתבר להחמיר יותר, כי סבור הוא שבאופן זה שמעביר דרך עליו פטור. ולכן דייקו מכך שמותר לטלטל תוך ד', שאף חוץ לד' אינו חייב.

ואולם לפי האמת שחוץ לד' חייב, צריך לומר לדעת הראב"ד שזה שהתירו לו לכתחלה לטלטל תוך ד', היינו לדבר מצוה וכדו'. וצ"ע.

ב. הרמב"ם (שבת טו, א) פסק שאם הוציא חוץ לד' אמות פטור. והראב"ד השיג. וכמה דרכים נאמרו בבאור שיטת הרמב"ם – ע' חזון איש סב, ה; אבי עזרי (קמא) שבת טו, א; שבט הלוי ח"ט צה.

'אמר רב יוסף: השתין ורק – חייב חטאת' – כתב הרי"ף: דוקא לרבי יהודה המחייב על מלאכה שאין צריכה לגופה, אבל לרבי שמעון – פטור, שהרי אינו צריך ליהנות בו אחר שרקקו. [ואף על פי שאין הרוק והשתן ראויים להצנעה, והלא כל שאין בו שימוש ואין מצניעים אותו אין חייבים על הוצאתו – הואיל והחזיב הוא על מה שמנקה עצמו מהם, אין צריך שיהיו ראויים להצנעה. שו"ת אבני נור או"ח רמז, ד].

'אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה' – מרש"י משמע שאיננו מהפכים את שיטות התנאים במשנת כלים, אלא רק רבי יהודה החליף שיטתו ויצא ממנה. ויש מפרשים שמהפכים את שיטות התנאים (כמשמעות ביטוי זה בשאר מקומות); י"א שמחליפים שיטות רבי יהודה ורבי מאיר, וסובר רבי יהודה שטמא אפילו לא היפך, ולכך לענין שבת סובר שהרוק נחשב כמשאוי אפילו לא היפך (עפ"י ר"ח; מהרש"א). ויש אומרים שמחליפים שיטות רבי יהודה ורבי יוסי, וסובר רבי יהודה שלעולם טהור. ואין להקשות אם כן מדוע רבי יהודה מחייב משום משאוי – כי באמת הרוק אינו בטל לגוף אלא שמכל מקום אינו בגדר 'משקה' לענין קבלת טומאה. וכל הקושיא היתה רק לפי מה ששנינו שרבי יהודה מצריך 'היפך', ואם כן הרי סובר שהרוק נחשב כמשקה אף בתוך פיו ועל כרחנו שבלא היפך הוא מתבטל לגוף האדם, ואם כן גם לענין שבת אין לו להחשב משא. (עפ"י ר"ש כלים ה, י; מהרש"ל, וכהסבר החזו"א כלים י, ט).

– על הביטויים השונים להיפוך השיטות – ע' במובא בברכות יז:

'אמר רב יוסף: בחפצין שצריכין לו' – לפרש"י ותוס' ועוד ראשונים נראה שכל שתייה היינו 'חפצין הצריכים לו', שהרי נצרך למשקים שבתוכם. ואולם מדברי הרמב"ם (טו, ב) נראה שפירש [כפשטות הלשון, שלא אמרו 'שאני מים שצריכים להם' אלא העמידו באופן מסוים. מגיד משנה], דוקא בשותה מכלים נאים וכדו', שיש לו צורך בהם, לכך חוששים שמהם יביאם אצלו, אבל בשותה משאר כלים מותר. (וכתב המגיד-משנה, שמדברי הרמב"ם משמע שלא אסרו חכמים בחפצין שצריכים לו אלא בשתייה, הואיל ומקרבם אל פיו, אבל בלאו הכי אין חשש שמהם יביאם אצלו). שתי הדעות הובאו בשלחן ערוך (שג, א). ולהלכה נקטו הפוסקים לעיקר כסברה ראשונה. (מגיד משנה; אליה רבה – הובא במשנ"ב שם).

'אמר רבא: היא גופא גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה' – הקשה הגרעק"א, הלא גם ברשות הרבים אין חשש איסור תורה, שהרי בתחילה כשנטל הכלי לשתות לא היתה העקירה על דעת להוציא, ואחר כך כשרוצה למשוך הכלי החוצה, הכלי כבר בידו ואין כאן עקירה. ואולי יש לומר שהחשש הוא שמה יטול הכלי בסתם כדי לשתות, ללא מחשבה מסוימת, והרי אז כשימשוך הכלי למקום שהוא עומד, מתחייב על העקירה, כי לא פטרו אלא כשמתכוין בפירוש לעקור מזוית לזוית באותה רשות, אבל כשעוקר בסתמא, בכל מקום שבסופו של דבר שם ינוח, נחשבת העקירה שנעשתה על דעת כן. (וע"ע בסמוך).

'רבא אמר: זכנ בגת' לענין מעשר, דתנן...' – כשם שלענין שבת אסרו לשתות כשעומד ברשות אחרת אלא אם ראשו ורובו במקום שהוא שותה, כך הדין בגת, רק אם הוא עומד על הגת – מותר לשתות ללא שיעשר, אבל אם מוציא החוצה – לא ישתה עד שיעשר. ומשנה זו הולכת בשיטת רבי

מאיר שמתיר לשתות על הגת. (רש"י ותוס' כאן). או גם כדברי חכמים – ובצונן. (מהרש"א ושפת אמת – שבת יא. וערש"ש שם).

ורבנו חננאל (בשבת שם) מפרש: כשם שבשבת אין התר אלא בענין שאם יישארו לו מים, יוכל להחזירם למקום שהוא שותה, כך בגת לענין מעשר, אין מותר לו לשתות אלא בצונן, שיתכן להחזיר המותר – וכדעת חכמים. וכן פירש הר"ן כאן.

[לפי פירוש זה נראה שבגת אין צריך שיהא ראשו ורובו בפנים כלענין שבת. וכן מסתבר, מפני שהיא גזרה לגזרה, שהרי גם אם יוציא הכלי החוצה, מן התורה מותרת אכילת קבע כל עוד לא נגמרה מלאכתו. וכן משמע ברמב"ם, שהשמיט ענין 'ראשו ורובו' לענין מעשר. (עפ"י הגרעק"א. וע"ע ברש"ש שם).

יש מי שרצה לומר שלפי דברי ר"ח מיושבת קושית הגרעק"א הנוכרת לעיל, כי אכן לפירוש ר"ח יש לומר שלא גזרו שמה יוציא הכלי אליו, שזו גזרה לגזרה, אלא עיקר הגזרה היתה כדי שלא ישתה באופן שעלול להחזיר את שארית המים למקומם ונמצא מתחייב.

יש להוסיף שכל זה אמור לרבא, אבל לאביי שאוסר אף בכרמלית, הגם שהיא גזרה לגזרה, הרי שיש לאסור גם ללא החשש שיחזיר, אלא שמה יכניס הכלי לרשות שהוא שם, כדברי רוב המפרשים. ולפי זה מובן שאביי לשיטתו הוכיח לפרש 'וכן בגת' לאסור כרמלית, כי לפי שיטתו אין לפרש כרבא לענין מעשר, שהרי אין הרישא ענין להחזרת המותר, ורבא לשיטתו שאין גזרים גזרה לגזרה, על כרחו מתפרשת הגזרה שמה יחזיר, כנ"ל, ועל כן מובן 'וכן בגת' לענין מעשר.

אלא שצריך להניח לפירוש זה, שאדם המוציא חפץ שבירו לרשות האחרת ומניחו שם, ללא שעקר אותו מקרקע הרשות שהוא שם – חייב. ואמנם אין הדבר מוסכם, שהקרבן-נתנאל פירש בדעת הרא"ש (ריש שבת), שאין זו עקירה. ואולם יש לומר שלדעת רבנו חננאל חייב. (ע' בשאלות ותשובות לסיכום – שבת ג).

אך עיקר הפירוש צ"ע מסוגיתנו, שהעמידו גזרה זו בכגון חפצים הצריכים לו. ואם נפרש הגזרה שמה יחזיר צריך לומר שרק בחפצים הצריכים לו יש חשש שיביאם אליו ואח"כ יחזיר, משא"כ בשאר חפצים אין חשש שיביאם אליו ושוב אין חשש החזרה. אלא שאין מובנת עיקר קושית הגמרא 'רישא רבנן וסיפא ר"מ' – הלא לכאורה חשש זה קיים רק בשתיה, שמה יחזיר המותר, ולא בטלטול שאר חפצים. ומכך שהשוו בגמרא בין הדברים משמע שהחשש הוא שמה יביאם אליו].

(ע"ב) 'בור ברשות הרבים... הכא במאי עסקינן במופלגת... אשפה ברשות הרבים...' – באשפה אין חילוק בין סמוכה למופלגת, מפני שהיא גבוהה עשרה ואין רשות הרבים אלא עד עשרה, אם כן אין כאן העברה דרך רה"ר כלל. (ר"ן).

ופשוט שאין חוששים שמה לא יפגעו המים באשפה אלא מחוצה לה, ונמצא זורק מרה"ר לרה"ר – שדבר שאינו מתכוין הוא. וכמו שמותר לזרוק כלים הנשברים מבית לבית מעל לרה"ר, גם אם אין גובהם שוה. ואולם דברים המתגלגלים לרה"ר, שאינם נשארים או נבלעים באשפה – אסור לזרוק, שהרי הם נחים ברה"ר. וכן כלים שאינם נשברים או נמאסים אסור, שמה יפלו לרה"ר ויביאם. עפ"י ריטב"א).

דף ק

באורים והערות בפשט

'דדמו כמשוניתא – דסלקין לעילא אסורין, דנחתין לתתאי שרו, לצדדין – פלוגתא דרבה ורב ששת' – אף על פי שנידון זה היינו ממש מחלוקתם דלעיל, הוצרך לומר, מפני שיש כאן שלשה שורשים